

Böjthe Pál

FELJEGYZÉSEK HÉTKÖZNAPI ESEMÉNYEKRŐL

BÖLÖNI DOMOKOS: *SZÉLRÓZSA A TORONYBAN*. ERDÉLYI MŰHELY
KÖNYVEK, BUDAPEST–SZÉKELYUDVARHELY, 2023; *SZEDEGETŐ
PICUS SÓGOR*. JUVENTUS KIADÓ, MAROSVÁSÁRHELY, 2024;
IMBOLYGÓ ALAKJA ÉG ÉS FÖLD KÖZÖTT. JUVENTUS KIADÓ,
MAROSVÁSÁRHELY, 2025.

Két filigrán és egy, az azokat megtámogató, jóval tekintélyesebb megjelenésű kötetről lesz szó. Nem azért történik így, mintha az első kettő gyengélkedne, és nem állna meg a saját lábán, hanem mert alaposabban utána kellett nézni, mi történt Bölöni Domokos író, újságíró, tanár pályáján az utóbbi bő harminc esztendő alatt. Ott pedig nem esett egyéb, mint hogy 1990-től kezdődően egy addigra már tapasztalt tollforgató a sajtó világában kezdte rendszeresen megmutatni jobbik énjét. Abban az évben történt a pályaváltás, amikor a könnyűnek nem mondható tanítás helyett az újságírás meglehetősen rögzös útját választotta. A *Szélrózsza a toronyban* gyűjteménynek a legkorábbi darabja szintén abból az évből származik. Függetlenül attól, hogy az olvasottak eredetileg különböző sajtótermékekben jelentek meg, elképzelhetőnek tűnt úgy közelíteni hozzájuk, hogy mégsem egy újságíró, hanem civil szerző tollából születtek. Nincs a gyűjteményben olyan írás, beleértve a legszemélyesebb visszaemlékezéseket is – amelyekre sok példát lehetne sorolni, kezdve a kötet legelső darabjától –, hogy valamilyen módon ne érintené a közösséget, amelyhez a szerző tartozik, vagy tartozott a szövegnek megfelelő történeti időben. Ugyanakkor, bármerre lapozunk az írások sűrűjében, már a kezdetektől nyilvánvalóvá válik az irodalmi igényük. Ezért Bölöni Domokosnál egyszerre találkozunk a napi sajtó jellemzőivel és a szépirodalomra jellemző stílussal.

Sajtóbeli munkásságának egyik összegzője tehát ez a *Szélrózsza a toronyban* című kötet. Sokféle írás található benne, a glosszától a nekrológon át a tárcáig és karcolatokig, de valójában nem a műfaj számít, hanem maga az

ezen a területen végzett tevékenység minősége. Sikerül-e, és ha igen, hogyan sikerül megszólítani az egyént és az otthonokban magánszemélyként létező, de az ugyanazon lap, cikk olvasásával egyfajta közösséggé kovácsolódo embereket? Nem a harcos oknyomozó vagy tényfeltáró újságírással találkozunk a könyv oldalain. A bizonyos fajta visszafogottságában, majdhogynem „küzdésnélküliségében” egy érdekes jelenség körvonalazódik. Mintha az író már túl lenne a harcos szakaszon, és az összegzésnek, esetenként az intellemt megfogalmazásának kellene következnie, aminek hiánytalanul eleget is tesz.

Ezzel együtt következetesen jegyzi és tárja a világ elé a közösségi hibákat, csapdákat, felbukkanó lehetőségeket, esetenként a javasolt gyógymodot. A nem időrendi sorrendbe szerkesztett, de igény szerint úgy olvasható írások mutatják, pusztába kiáltott szó az újságíró felvilágosítási igyekezete. A *Szélrózsa a toronyban* harminchárom éven ível át, és nincs mellébeszélés. A szövegekből jól kiérezhető humánium elárulja, a szerző nem ünnepel azért, mert igaza van. Megpróbál a józan észre hatni, erőszakoskodás nélkül. Egyenlő partnerként, vagyis felnőt, érett emberekként kezeli azokat, akiknek ír. Ennél többet nem tehet, tartása meg nem engedi, hogy úgy szólítson meg felelős személyeket, mintha ostoba kölykökkel beszélne. Azért a kritikát sem mellőzi. Kezdetben, harmincegynéhány évvel korábban, mint aki érzi, hogy most lehetne tenni valamit, olykor szatirikus hangnemben fogalmaz biztatás gyanánt. Az évek teltevel ez iróniává alakul át, hogy végül rezignált hangnemmé szelídüljön az értetlenség. Mert Bölöni Domokos nem, vagy csak nehezen tudja összeegyeztetni azt, amit az emberről tart, vagyis hogy gondolkodó lényről van szó, és azt, ahogy az viselkedik – olykor vakon, süketen vágtazik a pusztulás irányába.

A nosztalgia is végig jelen van, amelynek hangvétele szintén átalakul fokozatosan. Eleinte a régi helyszínek, emberek felemlítése a gyakori, a későbbi években a fogyó energiák, morzsolódó értékek említése erősödik fel. A hangsúly az anyagi világtól lassan a megfoghatatlan, de annál fontosabb belső értékek irányába tolódik el.

Időnként érdekes stílus, fogalmazásmód bukkan fel, jellemzően a korábbi és a jelenkorhoz közelebb álló írás némelyike esetében. Olyan, mintha az író szlenget használna, vagy egy speciális konyhanyelvet, amely összhangban áll a leírt történettel. Hogy tulajdonképpen kinek szólnak ezek a mondatok, passzusok, nem tudom, ugyanis ahhoz nem eléggé univerzálisak, hogy például én is megértsem, miről van ott szó valójában. Ezt a nyelvhasználatot nem kell összetéveszteni egy másik, számos írásban nyomot hagyó és ezért

eléggé jellemző jelenséggel, amikor az író úgy adja vissza az eseményeket, mintha az utca embere mesélné el. Ha városi történet, úgy, ha pedig egy Isten háta mögötti településen esett meg, akkor annak megfelelő szókészlet kerül használatba.

Az újságírói gyakorlatnak megfelelően terítékre kerül mindenféle téma. De valahogy sikerül a mindennapok jelenségeit leírókra folyton leselkedő csapdát elkerülni. Nemcsak az események percai rögzülnek bennük, hanem egy tágabb és maradandóbb kép is. Egyszerre lesz így egy-egy írás a pillanat lenyomata és korkép egyben. Vagy az elillanó perc és benne a véglegessé vált értékrend megmutatása. Ez utóbbira szép példa *A művelhető csillagok (tört) szimmetriája*, amelyben egyszerre történik beszámoló egy József Attila-előadásról és eszmefuttatás a költő egyetemes gondolkodásmódjáról. Az elsőhöz kapcsolható pedig olyan témák sorozata, amelyek sok-sok évig rányomták bélyegüket az erdélyi magyarságra. Például a Magyarország és az otthon között ingázó vendégmunkások és családjaik sorsa; az Európai Unióba való felvétel óvatos eufóriája; vagy olyanok, amelyek az idő teltével egyre súlyosabbá válnak – óvodáink, iskoláink, művelődési intézményeink sorvadása.

Az abszurd megjelenítése sem áll távol a szerzőtől, mint az *Árdeli korcsomában* történik, vagy a ledöbbsentő *Ocarelec ocarhalocban*, de amelynek mintapéldája leginkább a *Ki lesz az új igazgató?* című pamflet lehetne. Bizonyos szempontokból azóta változtak a dolgok, de az 1993-ban született sorok alapvetően jól tükrözik azt a miliőt, amely a vezetőségi állások elnyerését övezték és övezik.

Feltétlenül szólni kell – jobb híján így nevezem őket – az árulkodó írásokról. Ezek arról mesélnek, hogy a szerző szívesen foglalkozik azzal, amire idejét és energiáját szánta. Szereti a szakmáját, és megtalálja a módját, hogy örömet szerezzen magának vele. Például a *Harald király sapkája* írás árulkodik erről. De van ennek egy összetettebb fokozata is, amely jegyzetek, karcolatok egész sorozatában bukkan elő, ahol a szakma iránti vonzalom a pályatársak, néhol elődök iránti tisztelettel, szeretettel párosul.

Végül a könyv kapcsán arról is kell szólni, hogy a cikkekből fokozatosan kiolvasható az önéletrajz, amely részben konkrét adatokból épül fel. Ehhez adódik az az érdekesség, hogy a történeteket át- meg átszövi a szerző önnön személye, mintha folytonosan a helyét keresné az elmúlt harminchárom év forгатagában. Összességében maga az önéletrajz nem részletekbe menő, nem untató, hanem bemutatkozás a nagyvilágnak, és így éppen elegendő.

A *Szélrózsa a toronyban* egy helyre tereli a figyelmeztetéseket, amelyeket az író nem erőszakosan és nem fejléahajta tett több mint harminc éven át,

és amelyekből nem tanult senki semmit. Nehéz az arcodba üvöltő médiával felvenni a versenyt, de épp ezért javasolható az ifjú generációnak, olvassa el ezt a könyvet, s okuljon belőle. Minek ismételni a hibákat, ha azokat az energiákat egyébre is lehet fordítani? És ha legalább beleolvastott, akkor vegye kézbe a két vékonyabb kötetet is, mert azokból is van mit tanulni.

*

Az első a *Szedegető picus sógor*, a második az *Imbolygó alakja ég és föld között*. Ezekről a könyvekről fogok beszélni az elkövetkezőkben, amelyek két egymást követő évben jelentek meg a Juventus Kiadónál Marosvásárhelyen.

Van a bennük olvasható történetekben valamilyen finom adalék, amely – noha eléggé gyakori a szomorkás hangulat, mégis – mentesíti őket a nosztalgia nyomasztó légkörétől. Nem török pálcát a már az előző kötet kapcsán is említett múltidézés fölött, amellyel a szerző bővön él, csak azt gondolom, így eredetibbek a szövegek, és sokkal erőteljesebben adják vissza Bölöni Domokos egyéni hangvételt. Egy kicsit csipkelődő, egy kicsit visszafogott olyan értelemben, hogy nem mond el mindent, mert diszkréció is létezik a világon, nem mellőzi a humort, és minden életszagú, miközben ő maga többnyire jelen van. Ilyen személyes történet, a nosztalgia és a nyugtalanság hangulatának keveredései például a *Kokárda* vagy a *Rajoni siker titka* írások az első könyvből.

De visszatérve az elejéhez, *A turizmus világnapján* című súlyos belépővel a szerző egyszerre tisztázza, hogy a *Szélrózsa a toronyban* világából érkezik – megélt vagy megélhető történetek közül, illúziók kergetése nélkül –, és részben le is válik róla, előtérbe tolva a szépirodalmi megoldásokat. Így hajt ki a *Külföldi csillagok* írásban az oly ismert lakásbeli javítási vagy végső simítási munkálatokhoz fűződő tulajdonosi bosszúságból az ember rejtett képességeinek dicsérete. Szintén a hétköznapi tapasztalatok világát idézi a *Portré és karikatúra* írás, de már érződik egy elmozdulás az emberi belső elemzésének irányába.

Aztán a magány – beleértve a társast is – válik központi témává írások egész sorozatában. Mint például az *Idegen illatban*, a *Lucy Mancini*ben vagy a *Nőnap legomenonban*. A *Nőnap legomenon* című novella mindkét kötetben szerepel, aminek okát nem sikerült felfedeznem. Egyrészt nincs negatív hatással második megjelenése, másrészt viszont ilyen vékonyka kötetek esetében jobb lett volna az ismétlés helyett egy eddig meg nem jelent történetet elhelyezni.

Az írások hétköznapi eseményekre épülnek, érthetőségük és elérhetőségük belénk épül. Van néha a megmagyarázhatatlant érintő történeteszmélés is, mint például a *Monomániában* vagy a kötet címét is adó *Szedegető picus sőgorban*. De ezek sokkal inkább a kifürkészhetetlen vagy bármilyen okból elszigetelődött ember iránti, a közösségek részéről jövő értetlenségek, mintsem fantasztikus történetek. Valójában az egyéni intimitás és az álmok valóra váltásának folyamatai. Másrészt viszont az ezekhez hasonló történetekben Bölöni Domokos megérint valamit abból, amit a magány mítoszának neveznék, amely arról szól, hogy az ilyen helyzetben levő emberekkel olykor látszólag megmagyarázhatatlan dolgok történnek. Ugyanakkor senkinek sem kellene ezt megtapasztalnia, hiszen Bölöni Domokos írásaiból egyértelműen kiderül, az ember társas lény. A könyv utolsó címe a *Szundító tűzhányó*, amely mintegy megelőlegezi a következő kötet hangulatát.

Az *Imbolygó alakja ég és föld között* könyvet alaposan átszövi a nyugtalan-ság érzése. Ebből sem hiányoznak a személyes történetek, sőt, olyan írást is olvashatunk, amelyben a szerző név szerint szerepel, mint *A próféták elhallgattak* címűben. Hasonló hangulatú a kötetzáró *Szikkraza szállongó* is. Az előző könyvhöz hasonlóan itt is találhatók úgynevezett rejtélyes történetek, vagyis olyan sorsok megjelenítései, amelyek a közöny vagy a többség elzárkózása miatt ismeretlenek, érthetetlenek maradnak a sokaság számára. Ilyen tartalmú a *Hangok a semmiből* vagy a kötet címadó írása is. Nem hiányzik a történelem lenyomata sem. *Postaréti Golgota*, *Új hazában új hont*, *Szívünk megszentelve az örök honvágygal*, a megfelelő szlengben írt *Borong a szív* írásokban a közösségünkben a 19. század második felétől tapasztalható sorozatos változások, politikai helyzetek biztosítják az alaphangulatot.

Egy belső-erdélyi világ a Bölöni Domokosé, olyanok lakják, akik mint-ha belesimulnának ebbe a tájba. Ahol egy-egy ember csupán az esetleges meg nem értés miatt lóg ki a sorból. Ugyanehhez a világhoz tartoznak még azok is, akiket a sors távoli helyekre sodort. Hétköznapi események zajlanak megszokott ritmusban, amelyekről a szerző szemtanúként, résztvevőként számol be.